

'ਧੈਰਿਆਂ' ਚਮੁਖਾ ਸਾਂਗੈਹ ਚ 'ਡੁਗਗਰ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਗੁਹਾਡਾ'

ਰਿਸ਼ਿਜ਼ਿਮ ਗੁਪਤਾ

ਮਾਨੂ ਜਿਥੈ ਰੌਹਦਾ, ਪਲਦਾ ਮਠੋਂਦਾ ਏ, ਉਥੁੰ ਦੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਕਨੈ ਓਹਦਾ ਲਗਾਤ ਸਮਾਵਕ ਗੈ ਏ ਤੇ ਜੇਕਰ ਓਹ ਥਾਹਰ 'ਡੁਗਗਰ' ਹੋਏ ਤੇ ਓਹ ਮਾਨੂ 'ਪਦਮਾ ਸਚਦੇਵ' ਹੋਰ ਹੋਨ ਤਾਂ ਏਹ ਹਿਰਖ ਤੇ ਦਿਵਨਾਗੀ ਕੇਈ ਜ਼ਹਾਰ ਗੁਣਾ ਮਤੀ ਬਧੀ ਜਾਹਗ। ਪਦਮਾ ਹੁੰਦਾ ਡੁਗਗਰ ਤੇ ਡੋਗਰੇਂ ਕਨੈ ਬਡਾ ਗੈ ਗੂਢਾ ਹਿਰਖ ਏ ਤੇ ਉਂਦੇ ਇਸ ਗੂਢੇ ਹਿਰਖੈ ਪਿਚੈ ਇਕ ਖਾਸ ਕਾਰਣ ਏਹ ਬੀ ਹੋਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਜਿ'ਧਾਂ ਅਕਸਰ ਗਲਾਯਾ ਜਂਦਾ ਏ ਜੇ ਦੂਰੀ ਹਿਰਖੈ ਗੀ ਹੋਰ ਮਜਬੂਤ ਤੇ ਗੂਢਾ ਬਨਾਂਦੀ ਏ ਇ'ਧਾਂ ਗੈ ਪਦਮਾ ਹੁੰਦੀ ਅਪਨੇ ਇਲਾਕੇ ਥਮਾਂ ਦੂਰੀ ਗੈ ਇਸ ਅਨਸਾਮਾ ਹਿਰਖੈ ਦਾ ਬਡਾ ਬਡਾ ਕਾਰਣ ਹੋਏ। ਖੈਰ ਕਾਰਣ ਭਾਏਂ ਕਿਥ ਬੀ ਹੋਏ ਪਰ ਏਹ ਗਲਲ ਪਕਕ ਏ ਜੇ ਪਦਮਾ ਹੋਰ ਭਾਏਂ ਕੁਤੈ ਬੀ ਰੇਹਿਆਂ ਹੋਨ ਪਰ ਓਹ ਅਪਨੀ ਭਾਸਾ, ਅਪਨੇ ਥਹਾਰ ਤੇ ਉਥੁੰ ਦੇ ਬਸਨੀਕੇਂ ਗੀ ਕਦੇਂ ਭੁਲ੍ਹੀ ਨੇਈ ਸਕਿਧਾਂ, ਜਿਸਦੇ ਸਬੂਤ ਉਂਦਿਧੇਂ ਪੇਥਿਧੇਂ ਚ ਸਾਫ ਝਲਕਦੇ ਨ। ਪਦਮਾ ਹੋਰੇਂ ਅਜੇਂ ਤੋਡੀ 10 ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ, 2 ਚਮੁਖੇ ਸਾਂਗੈਹ ('ਧੈਰਿਆਂ' ਤੇ 'ਰਤਿਆਂ'), 1 ਉਪਨਿਆਸ (ਇਕ ਹੀ ਸੁਗਗੀ), ਆਤਮਕਥਾ (ਚਿਤ ਚੇਤੇ) ਬਾਗੈਰ ਉਤਕੂ਷ਟ ਕ੃ਤਿਆਂ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਗੀ ਮੱਟੇ ਕੀਤੀ ਦਿਧਾਂ ਨ।

ਪਦਮਾ ਹੁੰਦਾ 'ਧੈਰਿਆਂ' ਚਮੁਖਾ ਸਾਂਗੈਹ ਸਨ् 1999 ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। 400 ਚਮੁਖਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਚ ਕਵਿਤੀ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ ਜੇ ਕਲੇਵਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਨੈ ਲੌਹਕਾ ਹੋਨੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਰ ਚਮੁਖਾ ਅਪਨੇ ਆਪ ਚ ਇਕ ਸਬੂਰੀ ਰਚਨਾ ਬੜੀਆਂ ਦੇ ਏ। ਇਸ ਚਮੁਖੇ ਸਾਂਗੈਹ ਚ ਕਵਿਤੀ ਨੇ ਡੁਗਗਰ ਸਾਂਕੂਤਿ ਦੇ ਭਾਂਤ—ਸਮਾਂਤੇ ਰੰਗ, ਡੁਗਗਰ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਭਾਸਾ ਕਨੈ ਪ੍ਰੇਮ, ਪਰਿਵਰਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ, ਨਾਰੀ ਮਨੈ ਦੀ ਵਧਾ, ਬਚਪੁਨੇ ਦੇ ਭਲੋਕੇ ਚੇਤੇ, ਚੇਤੇ ਦੀ ਕੌਡਤਨ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਕੋਡੇ—ਮਿਟ੍ਰੇ ਰੰਗ ਤੇ ਉਂਦੇ ਚ ਮਠੋਆ ਦਿਧਾਂ ਨਰਾਥਾ ਤੇ ਨਾਮੇਦਿਧਾਂ ਆਦਿ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਵਿਖੇ ਗੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਢੰਗੈ ਕਨੈ ਚਮੁਖੇ ਰਾਏਂ ਪਾਠਕੋਂ ਸਾਮਨੈ ਰਖੇ ਦਾ ਏ।

ਇਨ੍ਹੋਂ ਸਾਰੋਂ ਵਿਖੇ ਗੀ ਵਿਸ਼੍ਵਤ ਰੂਪੈ ਚ ਇਕੈ ਸ਼ੋਧ ਪਤਰ ਚ ਪ੍ਰਸ਼ਤੁਤ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹਾ। ਇਸ ਕਰੀ ਇੰਦੇ ਚਾ ਇਕ ਵਿਖੇ ਜੇਹੜਾ ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਦੀ ਟਕੋਹਦ ਏ। ਸ਼ੋਧਕਰੀ ਨੇ ਉਸਗੀ ਗੁਹਾਡਾਨੇ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ ਤੇ ਓਹ ਵਿਖੇ ਏ — 'ਡੁਗਗਰ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਗੁਹਾਡਾ'।

'ਡੁਗਗਰ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਗੁਹਾਡਾ' ਦੇ ਅਨੰਤਰਾਂ ਜੇਹੜੇ ਵਿਖੇ ਲੈਤੇ ਗੇਦੇ ਨ ਓਹ ਨ — 'ਡੁਗਗਰ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਤਪਤਿ, ਡੋਗਰਾ ਲਾਬਾ—ਲਿਬਾਸ, ਖਾਨ—ਪਾਨ, ਰੀਤਿ—ਰਵਾਜ, ਡੋਗਰਾ ਸਾਂਕੂਤਿ, ਡੋਗਰੀ ਭਾਸਾ, ਡੁਗਗਰ ਚ ਪਨਪੈ ਦੀ ਦਹ਷ਟਗਰੰਦੀ ਪ੍ਰਤਿ ਕਵਿਤੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਬਗੈਰ—ਬਗੈਰ।

ਡੁਗਗਰ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਡੁਗਗਰ' ਪੈਨੇ ਦੇ ਪਿਚੋਂ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਵਿਦਾਨੋਂ ਦੇ ਅਪਨੇ ਬਕਖਰੇ—ਬਕਖਰੇ ਮਤ ਨ। ਉਂਦੇ ਚ ਇਕ ਮਤ ਏਹ ਬੀ ਏ ਜੇ 'ਡੁਗਗਰ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵ੍ਯੁਤਪਤਿ ਸਾਂਕੂਤ ਦੇ ਸ਼ਬਦ 'ਦਿਗਰਤ' ਥਮਾਂ (ਦਿਗਰਤ < ਡੁਗਤ < ਡੁਗਟਰ < ਡੁਗਡ < ਡੁਗਗਰ ਕ੍ਰਨ ਕਨੈ) ਹੋਈ ਦੀ ਏ। 'ਦਿਗਰਤ' ਦਾ ਅਰਥ ਏ 'ਦੋ ਗਤ'। ਏਹ ਦੋ ਗਤ ਇਤੁੰ ਦਿਧਾਂ ਦੋ ਮਥਹੂਰ ਝੀਲਾਂ ਸਰਲੀਂ ਸਰ ਤੇ ਮਾਨਸਰ ਨ। ਜੇਹਡਿਧਾਂ ਸੂਬਾ ਜਸਮੂ ਚ, ਜਸਮੂ ਸ਼ੈਹਰਾ ਦੇ ਦਕਖਨ—ਪੂਰ੍ਵ ਆਹਲੀ ਬਕਖੀ, ਇਕ—ਦੂਏ ਸ਼ਾ 16 ਕਿ.ਮੀ. ਦੇ ਛਿੰਡੇ ਪਰ ਨ।¹ ਮਤਲਬ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨੋਂ ਸਾਰੋਂ ਦੇ ਨਾਂਡ ਪਰ ਗੈ ਡੁਗਗਰ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਨਾਂਡ ਪੇਦਾ ਏ। ਤੇ ਜੇਹੜੇ ਲੋਕ ਇਤੁੰ ਦੇ ਬਸਨੀਕ ਨ, ਤਨੋਂਗੀ ਡੋਗਰੇ ਗਲਾਯਾ ਜਂਦਾ ਏ। ਕਵਿਤੀ ਨੇ ਇਸ ਚਮੁਖੇ ਚ 'ਡੁਗਗਰ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਤਪਤਿ ਦੇ ਪਿਚੋਂ ਛਘੀ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਗੀ ਬਡੇ ਗੈ ਸਨਹਾਕਡੇ ਢੰਗੈ ਕਨੈ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ —

ਸੌਹਰੇ ਜਾਂਦੀ ਦੇ ਦਾਊਂ ਅਤਥਲੁਂ ਕਿਰੇ
ਸਰ ਸਲੋਈ, ਮਾਨਸਰ ਤਾਂ ਆਖਦੇ
ਇਨ੍ਹੋਂ ਦਾਊਂ ਗਤੋਂ ਨੈ ਗੈ ਡੁਗਗਰ ਹੋਆ
ਡੋਗਰੇ ਗੀ ਡੋਗਰਾ ਤਾਂ ਆਕਖਦੇ।²

ਡੋਗਰੇ ਲੋਕ ਬਡੇ ਗੈ ਮਨਮੌਜੀ ਤੇ ਮਸਤ ਕਿਸੈ ਦੇ ਹਾਂਦੇ ਨ। ਓਹ ਕੁਸੈ ਗੀ ਨਾ ਚੰਗੀ—ਮਦੀ ਗਲਾਂਦੇ ਤੇ ਨਾ ਗੈ ਰੋਹ ਰੋਸ਼ਾ ਕਰਦੇ, ਬਲਕੇ ਓਹ ਮੇਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਖੁੰਦੇ ਪੀਂਦੇ ਤੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਨਾਂਦ ਲੈਂਦੇ ਨ। ਡੋਗਰੇ ਲੋਕੋਂ

ISSN 2454-308X

9 770024 543081

ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ, ਮਸਤ ਮੋਲੇ ਸਮਾਂ ਤੇ ਗ੍ਰਾਏ ਚ ਬੋਲ੍ਹੀ ਜਾਨੇ ਆਹਲੀ ਸ਼ੈਲ ਡੋਗਰੀ ਗੀ ਕਵਿਤੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਚਿਤ੍ਰੇ ਦਾ ਏ –

ਰੌਂਗਲੀ ਦਾਤਨ ਤੇ ਚਿਟਟੇ ਦੰਦ ਨ,
ਚੂਰਿਆਂ ਖੰਦੇ ਤੇ ਲੈਂਦੇ ਨੰਦ ਨ।
ਬੋਲਦੇ ਨ ਡੋਗਰੀ ਬਨਕਾਇਥੈ,
ਗਲਲੋਂ–ਗਲਲੋਂ ਨਿਕਲੀ ਪੌਂਦੇ ਦੰਦ ਨ।³

ਮਨੁਕਖੈ ਦਾ ਪੈਹਲਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਓਹਾਂ ਪਥਾਕ ਕਨ੍ਹੈ ਗੈ ਪੌਂਦਾ ਏ ਤੇ ਜੇਕਰ ਓਹ ਲਾਬਾ–ਲਿਬਾਸ ਅਪਨੇ ਦੇ਷ ਕਾਲ ਦੇ ਮਤਾਬਕ ਹੋਗ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬੀ ਅਪਨੇ ਦੇਸੈ–ਪਰਦੇਸੈ ਚ ਓਪਰਾ ਨੇਈ ਬੱਸੋਗ। ਇਤਥੂ ਤੋਡੀ ਜੇ ਏਹ ਲਾਬਾ–ਲਿਬਾਸ ਸਾਡੀ ਸਭਤਾ ਤੇ ਸਾਂਝਕੂਤਿ ਦੇ ਸਲੋਬੇਪਨ ਤੇ ਕੋਜੇਪਨ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਬੀ ਦਿੰਦਾ ਏ ਤੇ ਇਧੈ ਸਲੋਬੇਪਨ ਤੇ ਕੋਜਾਪਨ ਸਾਡੇ ਡੋਗਰਾ ਲਾਬੇ ਚ ਬੀ ਲਭਦਾ ਏ। ਗੁਲਬਦਨੈ ਦੀ ਸੁਤਥਨ, ਝਿਕਕਾ ਕੁਰਤਾ, ਗੋਹਟੇ ਆਹਲਾ ਦਬਟਟਾ ਤੇ ਕਨ੍ਹੇ ਚ 'ਡੋਗਰੀ ਝੁਮਕੇ' (ਜਨਾਨਾ ਪਥਾਕ), ਪਯਾਮਾ, ਕੁਰਤਾ, ਸਾਫਾ ਤੇ ਕਨ੍ਹੇ ਚ 'ਨੈਂਤਿਯਾਂ' (ਮਦਨਾ ਪਥਾਕ) ਡੋਗਰਾ ਲਾਬੇ–ਲਿਬਾਸ ਦੀ ਖਾਸ ਟਕੋਹਦ ਏ। ਕਵਿਤੀ ਨੇ ਬੜੇ ਗੈ ਮਨਛੂਂਹਦੇ ਢੰਗੈ ਕਨ੍ਹੈ ਡੋਗਰੀ ਲਾਬੇ ਗੀ ਦੂਏਂ ਲਾਬੋਂ ਦੇ ਮਕਾਬਲੇ ਬੇਹਤਰ ਦਸ਼ਨੇ ਆਸਤੈ ਕੇਈ ਸਨਹਾਕਡੇ ਤਰਕ ਦਿਤਿੇ ਦੇ ਨ –

ਧਾਮੈ ਅੰਦਰ ਹੁਸ਼ਨ ਬਕਖਰਾ ਚਾਬੈ ਦਾ
ਫੁਲਲੋਂ ਚ ਬਕਖਰਾ ਗੈ ਰੰਗ ਗਲਾਬੈ ਦਾ
ਧੋਤਿਧਾਂ, ਫਲਕਾਰਿਧਾਂ ਜਾਂ ਸਾਡੀ ਸੂਟ,
ਇਥਮ ਗੈ ਬਕਖਰਾ ਡੋਗਰੇ ਲਾਬੇ ਦਾ।⁴

ਬਾਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਈ ਕਵਿਤੀ ਡੁਗਗਰ ਦੇ ਖਾਨ–ਪਾਨ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਨਾ ਬੀ ਨੇਈ ਮੁਲਲੀ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰੀ 'ਕਲਾਡਿਧਾਂ' ਗੀ, ਜੇਹਡੀ ਡੋਗਰਾ ਖਾਨ–ਪਾਨ ਦੀ ਖਾਸ ਟਕੋਹਦ ਏ। 'ਕਲਾਡੀ' ਦੁਛੈ ਗੀ ਫਟਾਇਥੈ ਬਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਪਹੀ ਤਸੀ ਤਵੇ ਪਰ ਮੁਨਿਧਾਂ ਲੂਨ ਮਰਚ ਪਾਇਥੈ ਖਾਬਾ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਏਹ ਕਲਾਡਿਧਾਂ ਤਾਂਓਂ ਤੇ ਡੁਗਗਰ ਦੇ ਹਰ ਥਾਹੈਰੈ ਮਿਲੀ ਜਾਂਦਿਧਾਂ ਨ ਪਰ ਏਹਦਾ ਮਤਾ ਚਲਨ ਪਹਾਡੀ ਇਲਾਕੇਂ ਚ ਗੈ ਏ। ਡੋਗਰਾ ਸਾਂਝਕੂਤਿ ਦੇ ਇਸ ਖੂਬਸੂਰਤ ਦਕਖ ਗੀ ਪ੍ਰਕੂਤਿ ਚ ਮਲਾਇਥੈ ਕਵਿਤੀ ਨੇ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ –

ਅ'ਊ ਘਮਾਈ ਏ ਸ਼ਾਵਾਲਕ ਪਾਡਿਧਾਂ
ਮਹਾਲਾ ਦਿਧਾਂ ਨਿਤ ਨਮਿਧਾਂ ਲਾਡਿਧਾਂ,
ਇਨਦਿਧਾਂ ਤੈਇਧੇਂ ਚ ਕੋਈ ਗੁਜਰੀ ਮਡੀ
ਗੁਜ਼ਰੈ ਤੈ ਤਲਾ ਦੀ ਕਲਾਡਿਧਾਂ।⁵

ਜਿਥੈ ਇਕ ਬਕਖੀ ਇਸ ਡੋਗਰਾ ਸਾਂਝਕੂਤਿ ਤੇ ਪ੍ਰਕੂਤਿ ਦਾ ਸਨਹਾਕਡਾ ਤਾਲਮੇਲ ਦਿਕਖਨੇ ਗੀ ਲਭਦਾ ਏ ਉਥੈ ਗੈ ਦੂਈ ਬਕਖੀ ਡੁਗਗਰ ਦੀ ਸਾਂਝਕੂਤਿ ਤੇ ਕਵਿਤੀ ਦੇ ਨਿਜੀ ਦੁਖੋਂ–ਸੁਖੋਂ ਦਾ ਸਾਂਗਮ ਇਕ ਅਨੋਖਾ ਅਸਰ ਛੋਡਦਾ ਲਭਦਾ ਏ –

ਮੈਂ ਪੋਆਰੇ ਬਰਤ ਰਨੀ ਕਾਸਤੀ,
ਅਜ਼ ਏ ਪੁਨ੍ਨੇਆ ਤੇ ਕਲਲ ਦੋਆਸਤੀ,
ਨਿਰਜਲੀ ਹੀ ਘੁਟਟ ਚੇਤੋਂ ਦੇ ਭਰੇ
ਮੁੱਹ ਛਪੈਲੀ ਹਸਸੈ ਵਿਧਨਾ ਮਹਾਸਤੀ।⁶

ਡੁਗਗਰ ਦੇ ਲੋਕ ਖਾਨੇ–ਪੀਨੇ ਦੇ ਬੜੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਨ ਤੇ ਖਾਨੇ ਪੀਨੇ ਦੇ ਕਨ੍ਹੈ ਉਂਦਾ ਆਪੂ ਚ ਮੇਲ–ਮਲਾਪ ਬੀ ਬਡਾ ਗੂੰਡਾ ਏ। ਇਸਸੈ ਮੇਲ–ਮਲਾਪ ਦੇ ਚਲਦੇ ਓਹ ਹਰ ਨਿਕਕੀ ਬਡੀ ਖੁਣੀ ਚ ਇਕ ਦੂਏਂ ਗੀ ਧਾਮੈ ਪਰ ਸਾਦਦਾ ਦਿੰਦੇ ਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੁਣੀ ਧਾਡੋਂ ਚ ਸਭਨੋਂ ਥਮਾਂ ਪੈਹਲੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਨੇ ਗੀ ਰੁਟਟੀ ਖਲਾਨੇ ਤੇ ਦਕਖਨਾ ਦੇਨੇ ਦੀ ਰੀਤ ਏ ਤੇ ਏਹ ਬੀ ਮਨੇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਦਕਖਨ ਭਾਏ ਇਕ ਆਨ੍ਹੇ ਦੀ ਕੀਤ ਨੇਈ ਹੋਏ ਪਰ ਦੇਨੀ ਜਰੂਰ ਚਾਹਿਦੀ ਏ ਕੀ ਜੇ ਓਹਦ ਬਗੈਰ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਕਮਮ ਅਧੂਰਾ ਰੌਂਹਦਾ ਏ। ਕਵਿਤੀ ਨੇ ਡੁਗਗਰ ਦੇ ਇਸ ਰਾਹ–ਰੀਤ ਦੇ ਦਕਖ ਗੀ ਹਾਸਥ ਵਿਖੇ ਰਾਹੋਂ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ –

ਮਤਤ ਖਾਨੇ ਦਾ ਦੇਏ ਸਾਦਦਾ ਕੋਈ,
ਦਕਖਨਾ ਬੀ ਥਹੋਨੇ ਦਾ ਰਾਦਦਾ ਕੋਈ।
ਧਾਮ ਖਾਨੇ ਦੀ ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਲੁਸਕ ਏ,
ਤਾਂਦੇ ਪਿਛੋਂ ਲਗਗਾ ਦਾ ਪਾਧਾ ਕੋਈ।⁷

जागरने, खेढ़ां डुग्गर दे जन–जीवन दा नरोआ अंग न। जान्नी बरधी जाने परैत डोगरा जनानियां किटिठयां होइयै सारी रात नच्चदी, त्रप्पदियां ते जागदियां रौंहदियां न ते इस रवाज गी जागरण गलाया जंदा ऐ। पर अज्ज इस रवाज गी मते हारे लोक भुल्लदे जा दे न ते एह रवाज ग्रां-पिंडे तोड़ी गै सीमत रेही गेदा ऐ। इ'नें खेढ़े, जागरने बगैरा माहनू गी नरा–नरोआ रखे दा हा पर हून इ'नें सारियें चीजें गी भलाइयै ओह आलसी बनदा जा दा ऐ ते उंदी एह गल्ल कवयित्री गी रास नेई औंदी तां गै ओह रोहै च गलांदी ऐ –

जिन्ना चिर औंदी ऐ उन्नी औन दे,
नीदरा गी बैठमें बल खान दे।
जागरने खेढ़ां गोआची गेदे न,
नीदरै गी उ'नेंगी पतेआन दे।⁸

भैनू दे व्याह च 'जीजे दे बूट छपैलना' डोगरें ब्याहें दी चेची रीत ऐ जिस च सालियां जीजे दे बूट छपैलदियां न ते परतोने दे बदलै मुट्टा नेग मंगदियां न। इस्सै राह–रीत दे दौरान पैदा होए दे म्हौल दा जिकर करदे होई कवयित्री गलांदी ऐ –

चली पेर्ह ऐ व्हा ते झुल्लन डाहलियां,
सज्जै खब्बै होन काहलियां काहलियां।
जीजे दा जोडा छपैलने कुस लवै,
साहो साह होइयां न नमियां सालियां।⁹

संस्कृति कुसै बी देसै दी सारे शा बड़डी दरोहर होंदी ऐ बिजन संस्कृति दे माहनू दा कोई बजूद नेई ते साद्वे शब्दें च गलाया जा तां मनुकखै गी मनुकख बी संस्कृति गै बनांदी ऐ। ते इयां गै डोगरें दी पंछान बी ओहदी संस्कृति कन्नै गै। डोगरा संस्कृति इक रज्जी–पुज्जी दी संस्कृति ऐ पर लोक पच्छमी चलन दे प्रभाव च अपनी संस्कृति गी बिस्सरदे लभा दे न ते एह गल्ल कवयित्री गी मंजूर नेई तां गै ओह तन्ज करदे होई गलांदी ऐ –

ऐ नी एह लौहका बड़ा बड़डा ऐ कम्म,
ढौने आहले न कुसै म्हेली दे थम्म।
डोगरें दा रैहत–बैहत संस्कृति,
काकले इच सांभिये रक्खो सनम।¹⁰

X X X
स्हाडी बकखी कु'न करा दा सारतां
कु'न पढांदा म्हिसी गेदियां बारतां।

खिसका दी ऐ डोगरें दी इट्ट इट्ट,
कु'न खडेरै ढौंदियां ऐ मारतां।¹¹

डोगरी संस्कृति आहला लेखा डोगरी भाषा दा अपने गै घरै च ओपरा होई जाना कवयित्री गी बडा चिंतित करा दा पर एह चिंता उ'नें लोकें आस्तै बी ऐ जेहडे अपनी भाषा दी बेकदरी करियै अपने अगै गै गत्त खोदा दे न। डोगरी भाषा ते डोगरें आस्तै कवयित्री दी चिंता इस चमुखै च साफ झालकदी ऐ –

डोगरी तूं अपनै गै घर दरबदर,
कु'न ऐ बैहला जेहडा लै तेरी खबर।
बोल्ले भाषा दूर्ह एह इषम ऐ अज्ज
अपने गित्तै कडडा करदे न कबर।¹²

दहषतगर्दी ते दंगे फसादें जित्यै दुनिया दे हर इक थाहर गी नषाना बनाए दा ऐ उत्थै गै एहदी मन्हूसियत थमां हस्सदे–खेढदे डोगरे बी बचे दे नेई रेही सके। एहदियें लपटें च डुग्गर दा सन्हाकड़ा

ਇਲਾਕਾ ਬੀ ਜੁਲਸੀ ਗੇਦਾ ਏ ਤੇ ਇਸ ਦਹਥਤਗਰ੍ਦੀ ਕਰੀ ਡੋਗਰੇਂ ਗੀ ਭੰਡੇਆ ਜਾਨਾ ਕਵਿਤੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿ਷ੇ ਬਨੇ ਦਾ ਏ। ਕਵਿਤੀ ਨੇ ਅਪਨੀ ਇਸ ਚਿੰਤਾ ਗੀ ਇਸ ਚਮੁਖੇ ਚ ਅਮਿਵਕਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ –

ਸੁਕਕੇ ਦੇ ਸੂਹ ਜੇਠੇ ਹਾਡੈ ਕਢਿਆਂ,
ਲੋਕੋਂ ਚ ਦਿਕਖੋ ਪਵੈ ਦਿਯਾਂ ਭੰਡਿਆਂ।
ਡੋਗਰੇਂ ਗੀ ਕੇਹ ਹੋਆ ਜੋਕਾ ਮੜੋ
ਮੈਹਲ ਹੋਟਲ ਤੇ ਫਕੌਂਦਿਆਂ ਮੰਡਿਆਂ।¹³

ਨਿ਷ਕਰਘ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਆਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ 'ਬੈਥਿਧਿਆਂ' ਚਮੁਖੇ ਸ਼ਾਂਗੈਹ ਚ 'ਡੁਗਗਰ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਗੁਹਾਡ' ਖਾਸਾ ਸੁਹਾਮਾ ਏ ਇਸ ਚ ਕਵਿਤੀ ਜਿਥੈ 'ਡੁਗਗਰ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦਿੱਦੀ ਏ ਉਥੈ ਗੈ ਡੁਗਗਰ ਦੀ ਸ਼ਾਂਸ਼ਕੂਤਿ, ਉਥੂਂ ਦਾ ਲਾਭਕਾ ਲਬਾਸ, ਖਾਨ—ਪਾਨ, ਰਾਹ—ਰੀਤੋਂ ਗੀ ਅਪਨੀ ਸ਼ਾਨ ਮਨਦੀ ਏ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਂਹਿਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਡੋਗਰੀ ਭਾਸਾ, ਡੋਗਰੀ ਸ਼ਾਂਸ਼ਕੂਤਿ ਭੇਠੈ ਘਟਦਾ ਰੁਝਾਨ ਕਵਿਤੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿ਷ੇ ਬਨੇ ਦਾ ਲਭਦਾ ਏ।

ਸਾਂਦਰਭ

1. ਡਾਂ. ਜਿਤੇਨਦਰ ਉਧਮਪੁਰੀ, ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਫਾ – 3
2. ਪਦਮਾ ਸਚਦੇਵ, ਬੈਥਿਧਿਆਂ, ਸਫਾ – 101
3. ਤਾਂਧੈ, ਤਾਂਧੈ, ਸਫਾ – 93
4. ਤਾਂਧੈ, ਤਾਂਧੈ, ਸਫਾ – 104
5. ਤਾਂਧੈ, ਤਾਂਧੈ, ਸਫਾ – 102
6. ਤਾਂਧੈ, ਤਾਂਧੈ, ਸਫਾ – 70
7. ਤਾਂਧੈ, ਤਾਂਧੈ, ਸਫਾ – 94
8. ਤਾਂਧੈ, ਤਾਂਧੈ, ਸਫਾ – 87
9. ਤਾਂਧੈ, ਤਾਂਧੈ, ਸਫਾ – 72
10. ਤਾਂਧੈ, ਤਾਂਧੈ, ਸਫਾ – 71
11. ਤਾਂਧੈ, ਤਾਂਧੈ, ਸਫਾ – 102
12. ਤਾਂਧੈ, ਤਾਂਧੈ, ਸਫਾ – 27
- 13- ਤਾਂਧੈ, ਤਾਂਧੈ, ਸਫਾ – 33